

1 MAYIS'IN GERÇEK TARİHİ

Aydınlık Gazetesi 1 Mayıs Özel Eki
1 Mayıs 2016

Yıldırım Koç

1 Mayıs, işçi sınıfının uluslararası, birlik, dayanışma ve mücadele günüdür. 1 Mayıs, dünyada 1890 yılından, Türkiye'de ise bir iddiaya göre 1906, güvenilir diğer bir kaynağa göre ise 1909 yılından beri (aralıklarla da olsa) kutlanmaktadır.

DÜNYADA 1 MAYIS

Genellikle zannedildiğinin aksine, 1 Mayıs kutlamalarının 1886 yılında Şikago'da yaşanan olaylarla ilgisi yoktur.

3 Mayıs 1886 günü ise Şikago'daki McCormick tarım araçları fabrikasının önünde toplanan birkaç yüz grevci işçiye polis tarafından ateş açıldı. Bu işyerinde Şubat ayından beri grev sürüyordu ve işveren polis desteğiyle grevkıracıları çalıştırıyordu. Polisin bu saldırısında altı işçi öldürüldü.

8 saatlik işgünü için ülke çapında kampanya sürdürülürken polisin bu saldırısıyla altı işçinin ölmesi üzerine, 4 Mayıs 1886 günü Şikago'da Samanpazarı meydanında bir protesto gösterisi düzenlendi.

Gösteri olaysız bir biçimde sürerken, polis, gösteriyi dağıtmak için saldırdı. Bu arada, kimin tarafından atıldığı hâlâ belirlenemeyen bir bomba, iki polisin hemen, altı polisin ise aldıkları yaralar nedeniyle daha sonra ölmesine neden oldu. Polisin açtığı ateş üzerine de en az on kişi öldü.

Atılan bomba bahane edilerek, Şikago'da işçi gösterilerini düzenleyenlerden anarşist düşüncüyü savunan (anarkosendikalist) 8 sendikacı tutuklandı. Yapılan yargılamada, tutuklananların atılan bomba ile hiçbir şekilde bağlantılı olduğu gösterilemedi.

4 Mayıs gösterisini düzenleyenler sosyalist veya komünist değil, anarşistti. August Spies, ABD'de Almanca olarak yayımlanan bir anarşist gazetesinin (Arbeiter Zeitung) yayın yönetmeniydi. Zanlıların jüri tarafından suçlu bulunmasında en önemli belge, 4 Mayıs 1886 günlü mitingin çağrısıydı. İlanın ilk biçiminde, "işçiler, silahların ve tüm gücünüzle gelin" sözleri yer alıyordu. Spies, provokasyon korkusuyla bu cümleye karşı çıktı. Bu cümle metinden çıkarıldı. Ancak diğer bir matbaada basılan bildirimlerin tümü imha edilemedi. Zanlılar aleyhindeki en önemli kanıt, bu bildiri oldu.

Mahkeme 8 sendikacıdan 7'sini idama mahkum etti. İdama mahkum edilen 5 kişinin cezaları onaylandı, ikisinin cezaları ömürboyu hapse çevrildi. Cezaları onaylananlardan Louis Lingg infaz öncesinde intihar etti veya öldürüldü. George Engel, Adolph Fischer, Albert Parsons ve August Spies 11 Kasım 1887 tarihinde idam edildiler.

Örgütlü Meslek ve İşçi Sendikaları Federasyonu bu arada Amerikan İşçi Federasyonu (AFL) adını almıştı. Amerikan İşçi Federasyonu'nun 1888 yılında yapılan kongresinde, Marangozlar Sendikası'nın öncülüğünde ve diğer tüm sendikaların desteğiyle, 8 saatlik işgünü için bir mücadelenin başlatılması kararlaştırıldı. Bu gösteriler 1 Mayıs 1890 tarihinde yapılacaktı.

Çeşitli ülkelerdeki işçi hareketlerinin temsilcileri 1889 yılında Paris'te uluslararası bir toplantı düzenlediler ve İkinci Enternasyonal'i oluşturdular.

Bu toplantıda, Şikago olaylarına hiç değinilmeden, günlük çalışma süresinin 8 saate indirilmesi ve işçi hakları konusunda Paris Kongresinde kabul edilen diğer kararların siyasal iktidarlara kabul ettirilmesi için aynı günde ve zamanda bütün ülkelerde büyük bir uluslararası gösteri düzenlenmesi kararlaştırıldı. Amerikan İşçi Federasyonu'nun 1888 kongresinde alınan karar uyarınca 1 Mayıs 1890 tarihinde böyle bir gösteri yapacağı belirtilerek, uluslararası gösteri gününün de 1 Mayıs 1890 olması kararlaştırıldı.

Alınan kararda şöyle deniliyordu:

"1 Mayıs 1890 Günü Uluslararası Gösteri. Tüm ülkelerde ve kentlerde aynı zamanda, üzerinde anlaşma sağlanan aynı günde işgünü sekiz saate yasal olarak indirmek için işçilerin kamu

yetkililerinin karşısında güçlerini göstermeleri ve Paris Uluslararası Kongresi'nin diğer kararlarının uygulanması için belirli bir tarihte büyük bir uluslararası gösteri örgütlenecektir. Amerikan Emek Federasyonu'nun 1888 Aralık'ın St.Louis'de düzenlenen kongresinde 1 Mayıs 1890 tarihinde benzer bir gösterinin düzenlenmesine daha önceden karar verilmiş olduğu gözönüne alınarak, uluslararası gösteriler için de bu tarih kabul edilecektir. Değişik ülkelerin işçileri kendi ülkelerinin özel durumlarının ortaya çıkardığı koşullara göre bu gösteriyi gerçekleştireceklerdir.”

TÜRKİYE'DE 1 MAYIS

Bugünkü Türkiye topraklarında 1 Mayıs'ın ilk kez 1906 yılında İzmir'de Basmane'de kutlandığına ilişkin iddianın dayanağı, toplantı öncesinde dağıtılan bir bildiridir. Ancak bu eylem hakkında başka bilgi yoktur.

1909 yılında Üsküp'te kutlamalar yapıldı. 1910, 1911 ve 1912 yıllarında, başta Selanik ve İstanbul olmak üzere çeşitli yerlerde gösterilerle 1 Mayıs kutlandı. 1913 ve 1914 yıllarında bildiri dağıtma ve afiş asmayla sınırlı kutlamalar oldu.

1920 yılında Eskişehir'de 1 Mayıs'ın kutlandığı biliniyor.

1921 ve 1922 yıllarında İstanbul'da 1 Mayıs kutlamaları oldu. Ancak bu kutlamalarda anti-emperyalist ve işgale karşı sloganlar, İstiklal Savaşı'na destek çağrıları yoktu.

1923 yılında da kutlamalar oldu. 1925 yılındaki kutlamaların ardından tutuklamalar yaşandı. Daha sonraki yıllarda kitlesel 1 Mayıs kutlaması yapılmadı.

Başbakan Adnan Menderes, 1 Mayıs 1960 günü radyoda yaptığı konuşmada şunları söyledi: “Bugün 1 Mayıs İşçi Bayramı, işçi kardeşlerimize elemsiz, kedersiz bir çok bayramlar idrak etmelerini ve onların refah ve saadetini temenni ederken, bu gayede kendilerine her zaman yardımcı olmanın en aziz emelimi teşkil ettiğini ifade etmek isterim.”

1 Mayıs, 1925 yılından 50 yıl sonra, 1975'te, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi tarafından yasal ve kitlesel bir biçimde kutlandı. TSİP, İstanbul'da Tepebaşı'nda binlerce işçi ve gencin katıldığı 1 Mayıs kutlaması gerçekleştirdi. Ayrıca Bursa'da yüzlerce işçinin katıldığı bir kutlama toplantısı yapıldı.

Türkiye'de 1 Mayıs'ın ilk kez kitlesel biçimde mitingle kutlanması, TKP'nin DİSK yönetiminde etkili olmasının ardından, 1976 yılında gerçekleşti. Taksim'deki kutlamalara yüzbinlerce kişi katıldı.

DİSK 1977 yılında da 1 Mayıs'ı Taksim'de kutladı. Göstericilere dışarıdan yapılan silahlı saldırı sonucunda çıkan panikte 36 kişi hayatını kaybetti. Bu saldırı nedeniyle olayları çıkartmakta sorumluluğu olmayan başka kişiler hakkında dava açıldı. Dava, 1989 yılında beraatle sonuçlandı.

1977 yılı Aralık ayında DİSK'in yönetimi değişti. DİSK, 1 Mayıs'ı 1978 yılında da Taksim'de, yüzbinlerce kişinin katılımıyla kutladı. Kahramanmaraş katliamından sonra İstanbul'da sıkıyönetim ilan edildi ve 1 Mayıs kutlamaları yasaklandı. Diğer illerde kutlamalar yapıldı. 1980 yılında da yasaklar devam etti ve en kitlesel katılımı 1 Mayıs Mersin'de gerçekleştirildi.